

RECENZE

ŽITENICE. KOSTEL SV. PETRA A PAVLA

Výstava v Muzeu hlavního města Prahy, březen - duben 1996. Autor Ing. Petr Macek za spolupráce Prof. PhDr. Jaromíra Homolky, Doc. PhDr. Mojmíra Horyny, PhDr. Jaroslava Macka, Dorothy Pechové, ak. sochaře Bořivoje Raka a RNDr. Jana Zavřela.

K výstavě vydána Galerii výtvarného umění Litoměřice v nakladatelství Oswald stejnojmenná publikace s příspěvky všech autorů výstavy, s 29 černobílými a 8 barevnými fotografiemi a 6 plány.

Nevelká monotematická výstava v Muzeu hlavního města Prahy seznámila své návštěvníky s výsledky stavebně historického průzkumu a sochařskou výzdobou barokního kostela sv. Petra a Pavla v Žitenicích u Litoměřic. Kostel samotný byl původně románský, z gotického období pochází věž a dnešní stav je výsledkem barokní výstavby, která až na nevelký hypotetický úsek zlikvidovala patrně všechny nadzemní partie raně středověké svatyně. Dvě barokní mikrofáze stavby byly dokumentovány fotograficky (V. Uher a P. Macek) i plánově (P. Macek), mezi trojrozměrnými exponáty dominovalo pět dřevěných barokních plastik - Pieta od pražského sochaře z doby kolem r. 1650, dvojice světic (sv. Barbora a sv. Kateřina) od rakouského mistra z let 1730 - 1740 a dvojice světců od severočeského sochaře z doby kolem r. 1770. Románská fáze byla představena dochovaným nevelkým souborem architektonických článků a především špičkovou kolekcí sochařské výzdoby kostela z doby kolem r. 1200. Ke třem známým žitenickým evangelistům přibyla totiž v r. 1989 nalezená hlava čtvrtého, nezvykle pietně uložená v barokním zdivu jižní stěny kostela. Právě tento nález byl důvodem realizace výstavy v Praze - ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy je totiž kromě odlitku proslulého reliéfu z románské Malostranské mostecké věže i originál hlavy jeho klečící postavy. Vzájemná podobnost obou skulptur byla při expoziční prezentaci až zarážející a jasnou řečí vypovídá o dílenské příbuznosti. Součástí expozice byla i dokumentace průzkumu barevnosti původní polychromie plastik. Okrajově byl připomenut i pravděpodobný stavitel žitenického kostela, vyšehradský probošt a posléze arcibiskup moravský Siegfried z Eppensteinu. Jednoduché a působivé výtvarné řešení vedlo návštěvníka od současnosti přes barokní periodu až k vrcholu expozice, kterou tvořila velmi kvalitní díla českého románského sochařství. Světla opuka románských plastik a přírodní rozpukaný povrch barokních dřevorezéb vzbuzovaly na pozadí bílé výstavní architektury noblesní dojem.

Podobně elegantní je i při této příležitosti vydaná publikace. Oproti vizuálnímu zážitku výstavy přináší logicky prohloubený odborný pohled na žitenický kostel a jeho špičkovou výstavu. Fakt, že již nemůže postupovat striktně chronologicky do minulosti, bohatě nahrazuje hloubkou a důkladností jednotlivých studií. Mám na mysli především vyhodnocení stavebně historického průzkumu (P. Macek), zařazení lokality do historických souvislostí a podrobnou studii o osobě a roli Siegfrieda z Eppensteinu (J. Macek), zhodnocení žitenických románských plastik s konstatováním jejich vrcholné pozice v rámci českého románského sochařství (J. Homolka) i podrobné katalogové zpracování barokních dřevorezéb (M. Horyna). Publikace je doplněna technickými zprávami, týkajícími se románských plastik - průzkumem polychromie (D. Pechová), zprávou o restaurování nově objevené hlavy (B. Rak) a petrografickým rozbořem kamene použitého na románské články a plastiky (J. Zavřel). Zejména poslední z nich má dopad i na celkové hodnocení žitenických soch, když nasvědčuje pražskému původu užitého materiálu a potvrzuje tedy úvahy o díle jako výsledku činnosti pražské dílny.

Obě formy prezentace výsledků stavebně historického výzkumu kostela v Žitenicích jsou neobyčejně instruktivní. Nejen jednoznačným konstatováním kvality a významu románské etapy vývoje stavby, z níž pohříchu zatím známe prakticky jen její výzdobné prvky, ale především očividnými důkazy role průzkumů památek na cestě k důkladnějšímu poznání naší historické architektury. Žitenický příklad navíc ukazuje, jak prohlubování tohoto poznání má dopad na širší otázky umělecké produkce své doby. A zatímtní absence poznání podstaty raně středověké stavby zároveň dokládá, že se jedná o proces, který může (a doufejme že bude) ještě mít své pokračování. Samozřejmě nejen v Žitenicích.

ZDENĚK DRAGOUN